

EVOLUȚIA POLITICO-JURIDICĂ A FOLOSIRII FORȚEI ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Alexandru BURIAN,
doctor habilitat în drept, profesor universitar (AȘM)
Carolina GHEREGA,
competitor (AȘM)

SUMMARY

The main goal of the peaceful settlement of international disputes in the Third Millennium is to guarantee the respect for peace and security through international regulations in force. Elaboration and establishment of rules and norms for peaceful settlement of disputes is a permanent concern of politicians, statesmen, ambassadors and international law authors. International law has established a system of principles and norms, institutions, mechanism and procedures enables to ensure the process of peacemaking, peace making and peace building. The states are invited to take relevant international legal steps for settling peacefully their disputes, actions based on commonly recognized norms and principles of international law included in treaties, conventions and other documents.

Realitatea istorică arată că, multă vreme, războiul (recurgerea la forță) a fost un instrument legitim al statelor pentru valorificarea propriilor interese și o stare de legalitate în dreptul internațional public. Războiul era considerat astfel și ca un mijloc legitim pentru rezolvarea diferendelor internaționale, existând în acest sens un drept de a recurge la război (*jus ad bellum*).

Pe parcursul istoriei, războiul a preocupat lumea cel puțin sub două aspecte: pe de o parte, este de menționat atitudinea față de acest fenomen, aprecierea lui din punct de vedere politic și juridic ca fiind justificat și admisibil în calitate de mijloc de soluționare a diferendelor în relațiile internaționale; pe de altă parte, este evidentă și preocuparea pentru crearea și respectarea unor reguli privind modul de ducere a războiului, care să-i limiteze efectele la necesitățile stricte ale operațiilor militare și să evite consecințele nefaste față de persoanele și bunurile afectate de conflict.

O perioadă îndelungată poziția față de recurgerea la război în relațiile internaționale a cunoscut evoluții lente manifestate îndeosebi la nivelul concepțiilor, atitudinii morale și mai puțin pe planul reglementărilor juridice și internaționale. Deși unii gânditori condamnau războiul în sine pentru ororile pe care le presupune, concepțiile lor nu depășeau dorința de a găsi modalități de a se evita un război, fără a preconiza scoaterea acestuia în afara legii, eliminarea lui din viața societății.

În viziunea cercetătorului român V. Crețu, evoluția concepțiilor și instituțiilor juridice privind recurgerea la forță în relațiile internaționale a parcurs mai multe etape istorice, și anume:

a) folosirea forței fără limitări semnificative, indiferent sub ce formă s-ar prezenta aceasta, consacrarea

dreptului celui mai tare, idealizarea și absolutizarea războiului, considerat ca formă firească și principală, aproape exclusivă, de rezolvare a diferendelor (epoca sclavagistă și Evul mediu);

b) apariția și dezvoltarea unor obiceiuri și reglementări juridice scrise privind pornirea războiului și modul de ducere a acestuia, procedurile de arbitraj, conciliere și alte proceduri pentru evitarea conflictelor armate, precum și a unor norme statuând asupra unor motive acceptate ca legale pentru justificarea recurgerii la război (începuturile epocii moderne);

c) interzicerea în principiu a războiului ca instrument al politicii naționale, însoțită de garanții de securitate în cadrul Societății Națiunilor, dar grevată de numeroase excepții și rezerve care diminuau considerabil sfera și forma interdicției;

d) consacrarea drept principiu fundamental al dreptului internațional nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța împotriva suveranității, integrității teritoriale și independenței politice a statelor sau în orice alt mod incompatibil cu scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite.

Așadar, în perioada antică războiul constituia, de regulă, calea de soluționare a diferendelor dintre state, dat fiind faptul că relațiile internaționale erau determinate în special de lupta pentru cucerirea de teritorii, acapararea de sclavi sau menținerea hegemoniei în anumite zone geopolitice. În acele timpuri, pacea constituia doar o pauză dintre războaie sau ordinea temporară impusă cu forța de către un stat mai puternic. Cu toate acestea, perioada antichității a generat, totuși, anumite idei și instituții în domeniul de referință, deși cu un impact restrâns.

Bunăoară, statele-cetăți grecești aveau reguli destul de bine conturate încă din secolul al V-lea î. Chr. pentru evitarea unor conflicte, folosind uneori alianțele politico-militare în acest scop, recurgând la arbitraj sau la mediațiune pentru soluționarea unor diferende cu privire la frontiere sau la comerț. Ele supuneau declararea războaielor unor solemnități prelabile obligatorii, recunoșteau neutralitatea, respectau unele reguli privind umanizarea războiului. Astfel, în epoca helenistică a Greciei antice poate fi atestat deja germenul ideii că războiul este mijlocul extrem la care puteau recurge conducătorii, după ce toate posibilitățile de a rezolva conflictul prin tratative diplomatice se epuizau.

Totodată, și în Roma antică, chiar dacă cuceririle teritoriale constituiau un element de bază al politicii, iar preocuparea pentru impunerea unor limite conflictelor armate era mai redusă, totuși, unele reguli, preluate în special de la greci, se aplicau.

Evul mediu timpuriu a constituit o perioadă de puternic regres în respectarea unor reguli restrictive referitoare la modul de ducere a războiului, deși erau foarte frecvente. Explicația rezidă în concepția epocii care idealiza războiul, considerat a fi ocupația cea mai demnă de clasa nobiliară, „poezia existenței” acesteia, un privilegiu acordat de divinitate regilor și nobililor care, recurgând la război, nu numai că nu săvârșeau un act condamnabil ci, dimpotrivă, se conformau voinței divine.

Cu toate acestea, însă, se afirmă, totodată, ideea creării unor sisteme internaționale pentru înlăturarea războiului ca mijloc de soluționare a diferendelor dintre state.

În acest context, mai multe personalități ale timpului au lansat idei importante pentru „soluționarea pe cale amiabilă a diferendelor internaționale” (P.Dubois), „înstituirea unor organisme internaționale în acest sens” (E.Crucé), „interzicerea și condamnarea războaielor” (H.Grotius) etc.

Pacea Westphalică din 1648 încheiată prin semnarea a două tratate, de la Münster și Osnabrück, care a pus capăt războaielor religioase, constituie un moment de referință în evoluția reglementărilor privind recurgerea la forță în relațiile internaționale.

Cruzimile fără precedent săvârșite de combatanți în cazul acestor războaie, ca și consecințele deosebit de distructive pe care le-au produs, au determinat transformări adânci în conștiința epocii și în atitudinea statelor, conturându-se clar ideea necesității unor instituții politice și juridice în stare să evite războaiele dezastruoase sau să le limiteze consecințele. Documentele semnate la încheierea păcii cuprindeau prevederi, conform cărora se crea, pentru prima oară în istoria omenirii, un sistem

coerent de relații internaționale bazat pe echilibrul de forțe, care avea menirea să limiteze posibilitatea recurgerii la război pentru soluționarea diferendelor dintre state, acesta fiind permis în baza tratatelor numai în ultimă instanță, sub sancțiunea statelor semnatare pentru cei ce nu respectau prevederile tratatelor. Astfel, părțile se angajau să supună orice diferend dintre ele unei înțelegeri amiabile sau procedurii obișnuite a justiției, iar dacă după un termen de trei ani diferendul nu putea fi soluționat prin aceste proceduri, semnatarii erau obligați să se alăture părții lezate pentru respingerea ofensei ce i-a fost adresată.

În această perioadă se cristalizează și unele instituții ale dreptului internațional clasic privind folosirea forței (retorsiunea, represaliile, blocada pașnică etc.) și se încearcă o circumscriere a motivelor admise ca legale pentru declanșarea războiului. În același timp, cunosc o mai solidă fundamentare regulile juridice privind modul de desfășurare a operațiilor militare. Legile și obiceiurile războiului, bazate în Evul mediu timpuriu pe principiul cavalerismului, cu efect limitat doar la relațiile dintre nobili, se îmbogățesc acum cu două principii fundamentale, care vor influența decisiv evoluția ulterioară a dreptului internațional în domeniul regulilor privind conflictele armate:

– principiul necesității, potrivit căruia forțele armate ale părților beligerante trebuie să fie folosite exclusiv în scopul de a înfrânge rezistența inamicului și de a obține victoria;

– principiul umanitarismului, în virtutea căruia mijloacele militare folosite de către părțile angajate în conflict trebuie să fie îndreptate numai împotriva combatanților, nu și a altor persoane care nu participă la ostilități, iar combatanții trebuie să folosească numai asemenea arme și metode de luptă care să servească scoaterii din luptă a inamicului și nu producerii unor suferințe inutile sau exterminării fizice a celorlalți combatanți.

Pe parcursul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XIX-lea are loc o intensificare a relațiilor internaționale, începând să se contureze unele principii ale dreptului internațional modern (respectarea suveranității, egalității în drepturi a națiunilor, neintervenția etc.) cu impact important asupra evoluției dreptului internațional spre restrângerea posibilității de a se recurge la război în relațiile dintre națiuni.

Mișcările pacifiste care au apărut la începutul secolului al XIX-lea, iar din a doua jumătate a secolului au început să aibă o organizare internațională și să țină congrese universale în favoarea păcii, au avut un rol important în conștientizarea necesității de a fi limitat cât mai mult posibil dreptul statelor de a declara și purta

războaie și de a achiziționa teritoriile pe această cale, accelerând adoptarea de reglementări specifice în acest domeniu și promovând principii noi, mai îndrăznețe în relațiile dintre state.

Astfel, concepția potrivit căreia războiul constituie un mijloc de ultim recurs, atunci când celelalte mijloace folosite se dovedesc insuficiente, a devenit dominantă în epocă, contribuind în mare măsură la dezvoltarea procedurilor de soluționare pașnică a diferendelor și la afirmarea ideii renunțării la război ca mijloc de rezolvare a problemelor litigioase dintre state.

În procesul de cristalizare și dezvoltare a dreptului internațional privind condițiile recurgerii la forță în relațiile dintre state un moment important îl reprezintă Conferințele de pace din 1899 și 1907.

Cu toate că primele consacări în instrumentele de drept internațional a principiului reglementării pașnice a diferendelor internaționale au fost reflectate în Tratatul de Pace de la Paris (1856), mai cuprinzător acestea au fost incluse în Convențiile de la Haga din 1899 și 1907, prin care s-a reușit sistematizarea și perfecționarea procedurilor diplomatice de reglementare a diferendelor, consacrarea în categoria mijloacelor pașnice a arbitrajului și instituționalizarea jurisdicției internaționale.

La Conferința de la Haga din 1899 a fost adoptată Convenția pentru aplanarea conflictelor internaționale, fiind instituită Curtea Permanentă de Arbitraj cu sediul la Haga. În art.1 al Convenției se prevede: „În scopul de a preveni, pe cât e posibil, recurgerea la forță în raporturile dintre state, puterile semnatare convin să depună toate eforturile pentru a asigura reglementarea pașnică a diferendelor internaționale”. În termeni similari este redactat și art.1 al Convenției din 1907. Aceste prevederi erau însă declarative, deoarece nu obligau statele să-și pună politica în acord cu ele.

În art.2 al ambelor Convenții se afirmă: „Părțile semnatare au căzut de acord ca, în cazul unei confruntări sau neînțelegeri serioase, înainte de a recurge la arme, să apeleze, pe cât vor permite împrejurările, la bunele oficii sau la mediere din partea uneia sau câtorva părți semnatare”. Expresia „pe cât vor permite împrejurările” făcea această declarație dependentă direct de voința fiecărei părți la diferend și, lăsând la discreția părților alegerea, nu era o fază obligatorie pentru soluționarea diferendului. Mai mult ca atât, în Convenție a fost introdus un articol special (art.7), în care era indicat: „Recurgerea la mediere, în lipsa unei înțelegeri, nu poate avea prin consecințele sale prevenirea, încetinirea sau reținerea mobilizării sau altor măsuri pregătitoare pentru război... Dacă medierea se desfășoară în cazul acțiunilor militare deschise, atunci

ea, în lipsa altor înțelegeri, nu întrerupe operațiile militare curente”.

Cea de-a doua Conferință de Pace de la Haga, din 1907, realizând o codificare mai amplă a mijloacelor de soluționare pașnică a diferendelor dintre state, a adoptat o convenție care cuprinde prevederi mai detaliate privind bunele oficii și medierea (art.2-8), comisiile internaționale de anchetă (art.9-369), arbitrajul internațional, inclusiv procedura arbitrală (art.37-90) și, totodată, a creat condiții pentru instituirea, pe cale bilaterală, a unui nou mijloc de soluționare pașnică – concilierea internațională.

Dar nici cea de-a doua Convenție nu a prevăzut obligația de rezolvare pe cale pașnică a diferendelor internaționale, ci numai recomandarea de a se folosi mijloace pașnice, așa încât recurgerea la calea pașnică și la oricare dintre mijloace era facultativă.

Printre meritele ce pot fi recunoscute celor două convenții se înscrie faptul că ele au codificat unele din regulile războiului, cum sunt cele referitoare la forța armată, teatrul de război, mijloacele de ducere a războiului, inclusiv interzicerea unor arme și metode de luptă, ocupația militară, precum și cele privind persoanele protejate în conflictul armat, constituind și astăzi norme aplicative, deși ulterior au cunoscut importante dezvoltări.

Limitarea recurgerii la forță și legalizarea războiului în perioada interbelică

În continuare, încheierea primului război mondial a pus în fața lumii problema reorganizării relațiilor politice dintre state în noile condiții istorice, prin instituirea unor garanții împotriva eventualelor tendințe agresive ale statelor învinse, precum și prin realizarea unui sistem general de asigurare a păcii.

La baza organizării păcii și a preîntâmpinării războaielor s-a încercat a se pune principiul securității colective, o politică de reducere a armamentelor la un minim compatibil cu securitatea fiecărui stat și crearea unei asociații generale a statelor, Societatea Națiunilor, care să aplaneze conflictele, să facă imposibile înțelegerile și alianțele rivale și să asigure statelor garanții pentru independența și integritatea lor. Asociația era menită să funcționeze ca o forță colectivă superioară oricărei alte forțe, individuale sau rezultate din gruparea unor state, și să se creeze astfel cadrul politic și juridic pentru o acțiune colectivă împotriva eventualului agresor.

Principiul securității colective, consacrat în Pactul Societății Națiunilor (Pactul Ligii Națiunilor), adoptat la Conferința de Pace de la Versailles din 1919, constituia, în comparație cu alte sisteme de securitate cunoscute anterior în istoria relațiilor dintre state, cum

sunt echilibrul de puteri, alianțele politico-militare etc., un important progres în ideea de organizare a păcii și de limitare a folosirii forței armate.

În concepția Pactului Societății Națiunilor, securitatea colectivă avea de îndeplinit două funcții: de a preveni, sau, în ultimă instanță, de a reprimă prin acțiuni conjugate bazate pe angajamente anterior asumate, orice agresiune împotriva statelor asociate, de a încuraja rezolvarea pașnică a diferendelor.

În baza acestui Pact, statele membre se angajau să accepte anumite obligații de a nu recurge la război, respectiv, în cazul în care apare un diferend între ele, îl vor supune fie procedurii arbitrale sau unei reglementări judiciare, fie Consiliului spre examinare. Pactul a creat și un nou mijloc de soluționare a diferendelor – justiția internațională.

Pactul Societății Națiunilor a făcut o separare juridică între războaiele licite și cele ilicite și a proclamat principiul că un război între două state interesează întreaga comunitate internațională, reprezentată de Societatea Națiunilor, încetând a fi o problemă particulară a statelor aflate în conflict.

Războiul de agresiune, având drept scop schimbări teritoriale sau obținerea de avantaje politice, era în principiu interzis de art. 10 și 12 ale Pactului, sub garanția tuturor statelor membre, prevăzându-se și măsurile ce se puteau lua împotriva statului care, încălcând aceste prevederi, recurgea la război contrar angajamentelor asumate (art. 16): ruperea imediată a oricăror rapoarte cu statul respectiv, încetarea tuturor formelor de comunicare, a relațiilor financiare etc., iar în ultimă instanță – intervenția armată a statelor membre pentru respingerea agresiunii.

În detalierea acestor principii, Pactul cuprindea, însă, mecanisme destul de greoaie, ceea ce a făcut foarte dificilă intervenția colectivă în cazurile concrete.

Potrivit prevederilor Pactului, războiul continua a fi considerat ilicit în următoarele patru ipoteze:

1) când un stat declara război în temeiul unui arbitraj, al unui raport unanim al Consiliului ori al unei hotărâri a Adunării Societății, după un moratoriu de 3 luni;

2) când Consiliul sau Adunarea n-au putut adopta o hotărâre în unanimitate, cu majoritatea cerută, în ce privește situația ce le-a fost prezentată;

3) când un stat considera că un diferend este o problemă a sa internă, iar Consiliul confirmă aceasta;

4) în cazul în care într-un conflict era implicat un stat nemembru al Societății, care nu acceptase procedurile preliminare prevăzute de Pact, întrucât pentru statele nemembre se aplica dreptul „clasic” de a recurge la război.

Se poate observa că, deși, în principiu, războiul era interzis, prin reglementările de detaliu el era doar proceduralizat, limitat și supus unor condiții preliminare, în care procedurile de soluționare pașnică erau obligatorii, ceea ce constituia totuși un progres enorm față de situația anterioară.

Consolidarea sistemului de securitate prin crearea unor mecanisme de limitare a recurgerii abuzive la forță a continuat atât prin eforturi ale Societății Națiunilor, cât și prin raporturile bilaterale dintre state, concretizate în încheierea unor tratate de colaborare regională, cum au fost: Mica Înțelegere (România, Cehoslovacia și Iugoslavia) și Înțelegerea Balcanică (România, Iugoslavia, Grecia și Turcia), mai multe acorduri de reglementare pașnică a diferendelor: Tratatul general de arbitraj interamerican (1929), Pactul de neagresiune și conciliere de la Rio de Janeiro din 1933 (Pactul Saavedra-Lamas) etc.

În acest context, Tratatul general de renunțare la război din 1928 (Pactul de la Paris, sau Pactul Briand-Kellogg) apare ca un moment deosebit de important. Potrivit acestuia, părțile contractante, care în scurt timp au devenit majoritatea statelor lumii (în 1939 erau deja 63 state), declarau solemn în numele popoarelor respective că ele condamnă recurgerea la război pentru rezolvarea neînțelegerilor internaționale și renunță la el în fapt ca instrument de politică națională în relațiile lor mutuale, recunoscând, totodată, că rezolvarea diferendelor dintre ele, de orice natură ar fi, trebuie să se facă întotdeauna prin mijloace pașnice. Cu toate acestea, însă, Tratatul nu specifica nici o procedură de constrângere colectivă destinată să reprime violarea sa și, ca una dintre principalele sale limitări, interzicea doar recurgerea la război, nu și alte forme de utilizare a forței sau amenințarea cu forța.

Pactul din 1928 completa Pactul Societății Națiunilor, interzicând războiul de agresiune chiar și în situațiile (menționate anterior), în care, potrivit procedurilor Societății Națiunilor, ar mai fi fost permis. La acest subiect Nicolae Titulescu afirma că în limitele stabilite de Pact „războiul se reducea fie la dreptul natural de legitimă apărare, la care nu s-a renunțat, fie la pedepsirea de către colectivitate a celor care înfrâng legile sale acceptate”.

Ca urmare a interzicerii războiului de agresiune s-a simțit nevoia definirii cu mai multă precizie a noțiunii de agresiune, deci a condițiilor în care un stat care încalcă interdicția de a recurge la război să fie declarat ca atare și sancționat potrivit normelor internaționale. Respectiv, au fost încheiate trei convenții de definire a agresiunii, cu conținut identic, semnate la Londra în zilele de 3-5 iulie 1933 între un număr redus de state.

Însă, în textul acestora poate fi regăsită doar o explicație a agresiunii armate, ignorându-se alte forme ale agresiunii, cum ar fi cea politică sau economică.

Potrivit Convențiilor de la Londra, este considerat agresor statul care, sub rezerva acordurilor în vigoare între părțile în conflict, comite cel dintâi față de un alt stat una dintre acțiunile următoare: declară război, atacă cu forțele sale armate teritoriul, navele sau aeronavele, cu sau fără declarație de război, blochează naval coastele sau porturile, acordă sprijin grupurilor înarmate formate pe teritoriul său, care au invadat teritoriul altui stat, ori refuză, în pofida cererii statului invadat, să ia pe teritoriul său toate măsurile pentru a lipsi acele grupuri de orice ajutor sau protecție.

Cel mai important este că Convențiile prevedeau, totodată, că nici un considerent de ordin economic, politic, militar sau de altă natură nu va putea servi drept cauză sau justificare pentru o agresiune.

Nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța – principiu fundamental al dreptului internațional contemporan

Condamnarea și interzicerea războiului în cadrul dreptului internațional nu a avut efectele scontate pe planul politicii mondiale, agresiunile săvârșite de unele state atât în Europa, cât și pe alte continente culminând cu declanșarea celui de-al doilea război mondial.

Imensele distrugerii de vieți omenești și bunuri materiale, suferințele de nedescris impuse popoarelor de acel război au determinat eforturi susținute în sensul că, prin crearea unei noi organizații internaționale universale, prin formularea de noi principii de drept, să se împiedice declanșarea altor războaie, să se interzică folosirea forței și a amenințării cu forța în relațiile dintre state.

Odată cu crearea Organizației Națiunilor Unite procesul de cristalizare a principiilor și normelor privind asigurarea securității internaționale și interzicerea recurgerii la forță în relațiile dintre state cunoaște un nou salt calitativ. Întregul sistem de principii și de organizare al ONU are la bază abolirea războiului de agresiune și asigurarea realizării practice a securității tuturor statelor împotriva folosirii ilegale a forței, prohibirea recurgerii la forță în relațiile internaționale rezultând atât din concepția și structura Cartei, din scopurile și principiile pe care le consemnează, cât și, direct sau indirect, din majoritatea prevederilor acesteia.

Carta ONU exprimă în Preambulul său hotărârea statelor membre de a-și uni eforturile pentru menținerea păcii și securității internaționale în vederea izbăvirii generațiilor ce urmează „de flagelul războiului, care, în cursul unei vieți de om, a provocat de două ori omenirii suferințe nespuse” și, în acest scop, de a accepta

principii și a institui metode „care să garanteze că forța armată nu va fi folosită altfel decât în interesul comun”, prin luarea de măsuri colective pentru prevenirea și înlăturarea amenințărilor împotriva păcii și pentru reprimarea actelor de agresiune sau a altor încălcări ale păcii (art.1 pct.1 din Cartă).

Potrivit art.2 pct. 4 al Cartei, membrii organizației „se vor abține în relațiile lor internaționale de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea ei, atât împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, cât și în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite”.

Spre deosebire de reglementările din perioada Societății Națiunilor, care condamnau doar războiul de agresiune, Carta ONU realizează un progres important, stabilind o interdicție ce vizează o sferă mai largă de acte bazate pe forță, incluzând nu doar recurgerea la forța armată, ci și altă formă de recurgere la forță contrar principiilor promovate de ONU. Interzicerea forței și a amenințării cu forța a dobândit astfel un caracter general, odată cu Carta ONU obligația statelor de a nu recurge la forță în relațiile internaționale fiind ridicată la rangul de principiu al dreptului internațional.

După consacrarea lui în Carta ONU, principiul nerecurgerii la forță a cunoscut un larg proces de reafirmare și consolidare prin variate documente adoptate în cadrul forumului mondial sau în afara lui. Dintre acestea sunt de menționat ca semnificative: Rezoluția nr.2131 (XXI) din 1968 privind inadmisibilitatea intervenției în afacerile interne ale altor state și protejarea independenței și suveranității lor, care delară intervenția ca fiind o agresiune; Rezoluția nr.2160 (XXI) din 1966 privind respectarea strictă a interdicției de a recurge la amenințarea sau la folosirea forței în relațiile internaționale și a dreptului popoarelor la autodeterminare; Declarația referitoare la principiile dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea dintre state în conformitate cu Carta ONU (1970); Declarația asupra întăririi securității internaționale (1970) etc.

De asemenea, principiul a fost reafirmat prin numeroase declarații politice ale unor conferințe internaționale, el figurează în acordurile bi- și multilaterale de asistență mutuală, iar actele constitutive ale unor organizații internaționale cu vocație regională, cum sunt Pactul Ligii Arabe (1945), Carta Organizației Statelor Americane (1948), Carta Organizației Unității Africane (1963), consemnează condamnarea războiului și angajamentul statelor membre de a nu recurge la forță în relațiile lor internaționale. Se poate astfel afirma că practic nu există tratat politic încheiat după adoptarea Cartei ONU care să nu reafirme într-un fel sau altul angajamentul statelor semnatare

de a nu recurge la forță în relațiile lor reciproce sau cu alte state.

Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, semnat la Helsinki la 1 august 1975, în care este cuprinsă „Declarația privind principiile care guvernează relațiile reciproce dintre statele participante”, consemnează hotărârea statelor europene de a respecta și a pune în practică, fiecare dintre ele în relațiile cu celelalte state participante, indiferent de orice considerent, un număr de principii fundamentale, între care figurează și nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța. Ele și-au reafirmat, totodată, hotărârea de a respecta și de a face efectivă în relațiile lor reciproce nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța, de a se abține de la orice manifestare de forță vizând obligarea altui stat de a renunța la drepturile sale suverane, ca și de la orice act de constrângere economică și de a depune toate eforturile pentru a reglementa în mod exclusiv prin mijloace pașnice orice diferend dintre ele, a cărui continuare ar fi susceptibilă să amenințe menținerea păcii și securității europene.

Se poate observa existența în cadrul dreptului internațional a unui consens asupra principiului de drept internațional al nerecurgerii la forță, ca parte componentă a fondului principal de norme și principii de drept cunoscut ca *jus cogens*, de la care nu se poate deroga decât cu riscul unor sancțiuni din partea comunității internaționale.

Documentele politice și juridice adoptate ulterior Cartei ONU au extins situațiile și domeniile de interdicție a folosirii forței, dând un conținut mai larg acestui principiu. Principalele elemente ce definesc astăzi conținutul interdicției privind recurgerea la forță sau la amenințarea cu forță în relațiile internaționale sunt:

– recurgerea la amenințarea cu forță sau la folosirea forței, indiferent de forma de manifestare a acesteia, împotriva integrității teritoriale ori a independenței politice a oricărui stat, sau în orice alt mod contrar scopurilor Națiunilor Unite, constituie o violare a dreptului internațional;

– războiul de agresiune, precum și orice alte acte bazate pe forța armată, constituie o crimă împotriva păcii, care angajează răspunderea în virtutea dreptului internațional;

– statele au obligația de a se abține de la propaganda în favoarea războiului și, în general, în favoarea oricărei recurgeri la forță prin încălcarea dreptului internațional;

– ocupațiile militare și achizițiile teritoriale, ca și orice alt avantaj obținut ca urmare a recurgerii la amenințarea cu forță sau la folosirea acesteia, sunt ilegale;

– sunt interzise folosirea sau amenințarea cu folosirea forței atât pentru violarea frontierelor internaționale existente sau pentru rezolvarea diferendelor teritoriale, cât și pentru violarea liniilor de demarcație sau de armistițiu stabilite printr-un acord internațional;

– statele au obligația de a se abține de la organizarea sau încurajarea actelor de război civil sau de terorism pe teritoriul altui stat, de la sprijinirea sau participarea la acestea și de la tolerarea pe teritoriul propriu a unor activități organizate în scopul comiterii unor asemenea acte, ca și de la organizarea sau încurajarea organizării de forțe neregulate sau de bande înarmate ori de mercenari pentru săvârșirea de incursiuni pe teritoriul altui stat;

– măsurile de constrângere care ar lipsi popoarele de dreptul de a dispune de ele însele, de drepturile lor la autodeterminare, la libertate și independență, sunt contrare dreptului internațional.

De rând cu aceste momente importante care circumscriu conținutul principiului nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forță în relațiile internaționale, instrumentele juridice internaționale (în special, Carta ONU) nu au evitat totuși să reglementeze situațiile în care se poate recurge în mod legal la folosirea forței armate. Dar acest subiect va fi supus investigației în cadrul unui alt demers științific.

Bibliografie:

1. I. Brownlie. *International law and the use of force by states*. – Oxford, 1963.
2. V. Crețu. *Nerecurgerea la forță în relațiile internaționale*. – București: Editura Politică, 1978.
3. L. Durnescu. *Reglementări internaționale în materie de soluționare pașnică a diferendelor internaționale* // Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2006, nr. 1-2 (2).
4. R. Miga-Beșteliu. *Introducere în dreptul internațional public*. – București: ALL Beck, 1998.
5. N. Purdă. *Drept internațional umanitar: Curs universitar*. – București: Lumina LEX, 2004.
6. N. Titulescu. *Discursuri*. – București: Editura Științifică, 1967.
7. Д. Левин. *Принцип мирного разрешения международных споров*. – Москва, 1977.